

Don Kulick

Skabelsen af en ny slags syg person: Sexkøberen

At købe sex er i Sverige ved at blive ensbetydende med at være ikke blot en uoplyst mand og heller ikke blot en kriminel mand, men desuden en syg mand, en mand der ligger uden for det forståeliges horisont.

Siden 1970'erne har feminister og centrum-/venstrefløjspartier i Sverige arbejdet for at der "skal sendes et signal om at samfundet ikke accepterer prostitution". I det følgende drøfter jeg denne kriminalisering og patologisering af sexkøberen, dens kulturelle og samfundsmæssige baggrund og dens normsættende konsekvenser for opfattelsen af seksualitet¹.

400.000 nye svenske perverse

I 1998 fik Sverige pludselig hundredtusindvis af nye perverse. Deres eksistens blev proklameret i et afsnit i redegørelsen *Sex i Sverige*, der var bestilt af regeringen (Månsson 1998). Den 284 sideres redegørelse drøftede resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse, den første først af sin art i 30 år, hvor 187 af 2.810 respondenter svarede ja til et nyt spørgsmål: "Har du nogensinde, med penge eller anden form for vederlag, betalt for at være seksuelt sammen med en anden?"

Rapporten omregnede tallet til at hver ottende mand i Sverige har købt seksuelle tjenesteydelser. I absolutte tal må det betyde, fremfører den, at mere end 400.000 mænd over 18 på et eller andet tidspunkt i deres liv har betalt for seksuelle tjenesteydelser (p. 253). Dette tal er blevet kendt viden om i Sverige, især gennem en regeringsfinansieret kampagne mod køb af seksuelle tjenesteydelser, hvori indgik plakater over hele landet som forkyndte at en mand ud af otte har købt sex.

Rapporten *Sex i Sverige* tog ikke skridtet fuldt ud og skrev ikke at de 400.000 mænd, der på et eller andet tidspunkt havde betalt for seksuelle tjenesteydelser, var perverse. Kvantificering af denne art er imidlertid en af de processer der fører til patologisering af en ny gruppe – en gruppe mennesker der tidligere, ikke ulig Foucaults berømte "sodomit", var blevet betragtet som en midlertidig afvigelse, som individer der overskred socialt accepterede normer for seksualitet, men hvis handlinger endnu ikke gjorde dem til en persontype med en fortid, en udviklingshistorie og en barndom (Foucault 1976:59; dansk udgave 1978:52f). Faktisk er eksemplet med sexarbejdernes kunder glimrende egnet til at forklare forskellen mellem sodomitten og den homoseksuelle. På svensk henviser ord som "klient", "punter" og "torsk" – på dansk ord som "klient", "kunde", "køber", "tyr" – til noget en mand gør, nemlig at han udveksler penge med seksuelle tjenesteydelser. Det er ikke klart om mandens status af køber eller kunde har nogen betydning uden for denne kontekst. Er den samme mand "kunde" når han går på arbejde næste morgen? Er han kunde når han læser godnathistorie for sine børn? Har alle "kunder" en og samme "natur", forskellig fra ikke-kunder? Vil forskere en dag hævde at de har fundet et "kunde-gen"? Kan vi se på et seksårigt barn og hviske: "Den dreng bliver kunde som voksen"?

Mine svenske studerende plejede at grine af den slags spørgsmål og synes det er for langt ude. Spørgsmålene gjorde således den pædagogiske pointe klar som jeg tilsigtede, nemlig forskellen mellem seksualitet som handling (sodo-

Don Kulick
Professor i antropologi ved New York University, leder af Center for the Study of Gender and Sexuality.
E-mail:
don.kulick@nyu.edu

mitten) og seksualitet som identitet (den homoseksuelle). I dag er mine gode gamle eksempler på denne forskel imidlertid ved at miste deres forklaringskraft i Sverige, for prostitueredes kunder er i færd med at blive forvandlet fra "midlertidige afvigelser" til en art. Artiklen drøfter denne forvandling som et nutidigt eksempel på hvad Foucault kalder seksualitetsinstallationen.

I 1998 vedtog den svenske Rigsdag desuden en lov der gør det til en forbrydelse at købe eller forsøge at købe en "tilfældig seksuel forbindelse", altså kriminaliserer køb af seksuelle tjenesteydelser. Loven blev vedtaget med venstrefløjens (Socialdemokraternes, Vänsterpartiets, De Grönas samt Centrums) stemmer. (Centern er et midterparti som især har støtte på landet). Højrefløjens modstand skyldtes dog ikke synet på prostitution; derimod var man kritisk over for faren for at staten skulle gribe urimeligt ind i individets ret til privatliv, samt pegede på en række vanskeligheder der ville være med at håndhæve loven.

Kriminaliseringen og patologiseringen af prostitutionskunder er naturligvis led i en og samme proces. Betragtet i en videre svensk sammenhæng ser jeg dem som udtryk for, hvad vi med Foucault kan kalde governmentaliserings styringsformer, her i den idealtypiske – svenske – udgave. Governmentalisering virker ganske vist især gennem at fremme det "gode", men må dog dermed nødvendigvis påpege det slemme. Hertil kommer yderligere en væsentlig drivkraft som jeg skal gå nærmere ind på i denne artikel: nemlig udviklingen i *svensk nationalisme*. Nærmere bestemt drejer det sig om indpodningen af en officiel, national seksualitet, som alle svenskere bør leve i overensstemmelse med, ikke fordi de vil blive straffet hvis de ikke gør det (om end de *bliver* straffet hvis de ikke gør det), men fordi denne officielle seksualitet er en god seksualitet, den eneste moralsk begribelige.

God sex i Sverige

I det følgende skal vi se nærmere på baggrunden og den videre kontekst for denne udvikling. I modsætning til mange andre lande har Sverige generelt en positivt bejaende holdning til seksualitet, endog til seksualitet mellem ugifte

eller teenagere. Sex er godt, fortæller svenske autoriteter og politikere os. Fælden er, at for at sex kan være godt, skal det være god sex. Det vil sige: der skal være tale om samfundsmæssigt godkendte, gensidigt tilfredsstillende seksuelle relationer mellem to (og kun to) samtykkende voksne eller unge, som sociologisk set er relativt ligestillede. Der må ikke indgå penge eller åben dominans i forholdet, heller ikke som rollespil. Forholdet skal desuden foregå inden for rammerne af etablerede og accepterede sociale relationer – ikke nødvendigvis særligt dybe, det er acceptabelt med sex ved første møde, forudsat at der har været et socialt samvær og at der har været samtale. Seksuelle praksisser som afviger fra denne forståelse af "god sex" – det ordløse seksuelle møde som mange bøsser nyder i saunaer eller parker, gruppesex af enhver art eller sadomasochistisk rollespil – får alarmklokkerne til at ringe og vækker frygt for udbytning og misbrug, bekymringer som staten føler sig forpligtet til at forholde sig aktivt til.

Og blande sig gør staten så sandelig. Faktisk har Sverige nogle af de strengeste seksuallove i Europa – love der ikke retfærdiggøres ud fra moralsk snerperi eller religiøs konservatisme, men med henvisning til individets velvære og det samfundsmæssigt gode. Således er Sverige det eneste europæiske land hvor der i begyndelsen af aids-epidemien i 1987 blev vedtaget en lov som forbød bøssesaunaer. Sverige er også et af de få steder i verden hvor personer med hiv stadig kan interneres uden retssag, blot hvis læger tror de ikke vil følge instrukser om at oplyse deres partnere om at de er hiv-positive. Det er også et af de få steder i verden hvor det er umuligt at forblive anonym som en person med hiv, og hvor man ved lov er forpligtet til at oplyse enhver, med hvem man har oral, anal eller vaginal penetration, at man er hiv-positiv, samt til at bruge eller få sin partner til at bruge kondom ved sex.

I Sverige blev pornografi afkriminaliseret i 1971. Der er dog stadig bestemmelser om hvordan porno må fremvises offentligt, og børnepornografi er – som i resten i Europa – ulovligt. Men i Sverige har desuden produktion og distribution af pornografi, der anses for at være "voldelig", været forbudt siden 1991. "Vold" defineres bredt og omfatter enhver repræsentation af sadomasochistisk sex, så spanking eller fisting kan ikke afbildes i Sverige. Aktiviteter som erotisk dans og striptease reguleres af adskillige love og er mere eller mindre forbudt i Sverige. Ifølge politiets oplysninger fra 2000 er der i alt fem små sexklubber i hele landet. De stærkeste drikkevarer, der serveres i disse klubber, er coca-cola, og den mest skandaløse seksuelle handling, som det er lykkes civilklædte politifolk at dokumentere, bestod i at en kvinde viste sin vagina til en mand bag et hønsenet. Lovregulering af "rufferi" er særdeles streng og kan føre til fængsel i op til fire år. Det er generelt ulovligt at tjene penge på andres seksuelle ydelser. Dette indebærer blandt andet at aviser, blade og websites ikke må bringe annoncer for sexarbejdere eller escortservicer; husejere må ikke udleje arealer til nogen der måske vil bruge dem til sexarbejde; og sexarbejderes partnere klassificeres som alfonser så snart de på nogen måde

har økonomisk gavn af deres partners indkomst (fx hvis den sexarbejdende bidrager til huslejen eller andre husholdningsudgifter).

Hermed er vi nået til loven der forbyder køb af seksuelle tjenesteydelser. Loven trådte i kraft i 1999². Den kriminaliserer kun køberen, ikke sælgeren. Reelt har loven imidlertid haft ganske forudsigelige og negative konsekvenser for gadeprostituerede, som efter alle oplysninger udgør højst 650-1000 i hele landet. Således har der været øget politi-indblanding; og den prostitueredes mulighed for at vælge mellem kunder er blevet indskrænket, eftersom der er færre af dem (hvorfor de prostituerede nemt kan ende op med lige præcis de voldelige og upålidelige klienter, som de ville være gået uden om før i tiden). Trods disse virkninger fremhæves loven af regeringsrepræsentanter og feminister som et håbets holdepunkt i hvad de kalder "kampen mod prostitution"; den "sender signal om at samfundet ikke accepterer prostitution".

Sveriges ry som seksuelt frigjort

På baggrund af denne seksuallovgivning kan man undre sig over hvorfor Sverige i store dele af verden har ry som den seksuelle frigørelses paradys. Det har netop at gøre med idéen om "god sex". Nærmere bestemt er det et resultat af to forhold. I 1955 indførte Sverige, som det første land, obligatorisk seksualundervisning i skolen for børn fra syvårsalderen. En væsentlig grund til denne lovgivning var at Sveriges fødselsrate havde været blandt de laveste i verden siden 1930'erne; og seksualundervisning i skolen var led i et omfattende socialdemokratisk projekt om at opdrage den svenske befolkning til at blive mere rationel og oplyst og dermed få dem til at forstå, at det at få børn var godt både for parret og for staten³. Loven blev genstand for megen opmærksomhed og forbløffelse i udlandet. Overskrifter som "Sexrevolution chokerer verden", "Det dristigste eksperiment i verden", "Sverige – den seksuelle friheds land" illustrerer tonen i den internationale presses modtagelse af loven, og lagde samtidig grunden for Sveriges ry som ekstremt seksuelt frigjort (Lennerhed 1994:89).

Den anden faktor er den drejning svensk film tog i begyndelsen af 1950'erne og i 1960'erne. Arne Mattsons *Hon Dansade en Sommar* (1953) og Ingmar Bergmans *Sommaren med Monika* (1953) chokerede det ikke-svenske kunstfilmspublikum ved at vise nøgne kroppe og samleje, og de var med til at etablere hvad der blev kaldt "den svenske synd". Dette ry blev senere cementeret af film som Vilgot Sjömans *Jag är nyfiken – gul* (1967) der viste nøgne bryster og en slap penis, men handlede om spændinger i svensk socialdemokratisk politik, og Ingmar Bergmans *Tystnaden* (1963) som rummer relativt eksplicitte billeder af scener med både samleje og kvindelig masturbation. Film som disse blev uden for Sverige betragtet som vovede, nærmest som pornografi. Den "svenske synd" var imidlertid aldrig dekadent eller pervers. Tværtimod fremviste sådanne film i reglen sex ved at dvæle ved rene, friske, slanke kvinder som uden tøven eller skyld havde sex med deres rene, friske, slanke mandlige kærester.

Den "svenske synd" var sund, naturlig, god sex.

Det man plejer at omtale som "den seksuelle revolution" i Vesten, fandt i Sverige sted mellem 1962 og 1965. De emner der blev drøftet mest intenst på dette tidspunkt, var seksualundervisning i skolen (hvad man skulle undervise i og hvordan), afskaffelse af censur for tekst og billeder med seksuelt indhold, større tolerance for seksuelle minoriteter og ret til abort efter kvindens ønske. Diskussionen førte nogle gange ikke til resultater før senere – fx blev forslag om fri abort allerede fremsat i 1961, men først vedtaget 13 år senere – men dagsordenen for debatten blev etableret allerede dengang.

Der var forholdsvis få kvinder blandt hovedaktørerne i debatten i Sverige i begyndelsen af 1960'erne. Men en del kvinder var betænkelige ved de nye ideer om "seksuel frigørelse". For eksempel var kvindeorganisationer i starten mod fri abort, blandt andet fordi de mente det ville stille kvinder endnu svagere i forhold til mænd der pressede dem til sex, eftersom de eventuelle følger så kunne bringes af vejen. Det relative fravær af kvinder i debatten har ændret sig radikalt siden. Fra begyndelsen af 1970'erne startede en reaktion mod 1960'ernes debatter om "seksuel frigørelse". Feminister kritiserede dem for at mangle en kønsanalyse af mange af de forhold man ønskede "frigjort", såsom pornografi. Denne mangel, hævdede disse kvinder, banede vej for en moralsk udvikling der ikke befriede kvinderne, men i stedet gjorde dem til slaver i endnu højere grad. Disse velkendte argumenter rummer unægtelig en sandhed. Uden for Sverige forbindes de især med en særlig gren af såkaldt radikalfeministiske forfattere og polemikere som Catherine MacKinnon, Andrea Dworkin, Janice Raymond og Sheila Jeffreys; og de blev heftigt diskuteret og kritiseret blandt feminister i de såkaldte "sex-krige" i mange engelsktalende lande i slutningen af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne. Debatten simrer stadig i disse lande og koger indimellem over, men i det store og hele er diskussionen blevet mere nuanceret og kompleks.

I Sverige var der imidlertid aldrig nogen "sex-krige"; og den særlige art radikalfeministisk seksualkritik etablerede sig som den hegemoniske form for statsfeminisme. (Faktisk inviterer den svenske regering jævnligt kvinder som Jeffreys og Raymond som hovedforelæsere ved seminarer om seksualitet). Præcis hvordan denne udvikling kom i stand, er aldrig blevet undersøgt. Men mange kvinder der havde været aktive i venstrefløjs-feministiske seksualkritiske organiseringer, opnåede i løbet af 1970'erne magtpositioner inden for politik, medier, højere læreanstalter og fagforeninger⁴. I begyndelsen af 1990'erne truede en gruppe kvinder, der kaldte sig *Stödstrumporna*, med at danne et kvindeparti hvis ikke de etablerede partier opstillede flere kvindelige kandidater og gjorde mere for feministiske mærkesager. Truslen fik omfattende mediedækning, og ifølge meningsmålinger sagde op mod 40 procent af vælgerne at de ville overveje at stemme på en kandidat fra Kvindepatriet. Som svar på truslen, og af frygt for at valget ville resultere i et meget snævert flertal mellem de traditionelle blokke, indførte de fleste politiske partier, in-

klusive Socialdemokraterne, en kønsparitets-politik hvor hver anden plads i parlamentet var forbeholdt kvinder⁵. Kønskvoteringen har sikret at kvindernes repræsentation i parlamentet og regeringen er den højeste i verden (i 2003 var der 45 procent kvinder i parlamentet, sammenlignet med sølle 13 procent i USA og 18 i UK). Selv om ikke alle kvinder i Rigsdagen er feminister, er der en fælles følelse af engagement og forpligtelse på trods af partilinjerne over for hvad der kaldes "ligestilling". Ja, en iagttagelse har bemærket at ligestilling er "et område i svensk politisk kultur hvor vi finder fuld konsensus i offentlige udtalelser"; det "er ikke et emne man kan være kritisk over for (med mindre man, som svensker, vil sætte sig for svenskhedens moralske univers)" (Rabo 1997:107-115).

Jeg vender tilbage til forestillingen om ligestilling nedenfor. Det mest interessante i indeværende sammenhæng er imidlertid at ligestilling kræver en klar skelnen mellem mænd og kvinder for at de kan gøres lige. For at fjerne kønsbalancen i samfundet må "ligestilling" altså, paradoksalt nok, fremhæve og bestandig indskærpe forestillinger om at kvinder og mænd er forskellige fra hinanden. Og faktisk minder ideologien om ligestilling meget om 1970'ernes radikalfeminisme, der hævdede at mænd og kvinder har fuldstændig forskellige karaktertræk. Nancy Chodorows ideer om hvordan moderen påvirker piger og drenge forskelligt, citeres i mangfoldige sammenhænge; tilsvarende med studier der hævder at kvinder af naturen er mere fællesskabsorienterede og kommunikative end mænd og ikke bliver seksuelt ophidsede af eller interesserer sig for seksuelle billeder ⁶.

Den syge sexkøber

Sidstnævnte punkt bringer mig tilbage til prostitueredes kunder. Genealogien for sexkøberen som en særlig art kan spores tilbage til denne reaktion mod tidlig-1960'eres "seksualfrigørelse". Dengang var prostituerede ikke genstand for nogen omfattende diskussion. Når emnet blev taget op – og det var altid mandlige forfattere og kulturskribenter der gjorde det – blev prostitution anset for at være en positiv social faktor der forsynede mænd, især handicappede og seksuelle minoriteter, med værdifulde seksuelle muligheder. Flere af disse forfattere krævede at regeringen indførte bordeller, hvor seksuelle behov kunne håndteres "rationelt". "For den ugifte mand ville bordeller være en voldsomt tidsbesparende foranstaltning... der ville give ham mere tid til uddannelse". "Sex-trætte hustruer ville blive aflastet ved at sende deres mænd til disse glædeshuse, uden at skulle bekymre sig om komplikationer" (Ullerstam 1964:122).

Selv om sådanne forestillinger generelt blev mødt med skepsis, opstod der ingen feministisk kritik af dem før 1970'erne. Men da kritikken kom, var den voldsom. Ikke blot blev der stillet spørgsmålstejn ved *hvem* prostitutionen skulle være god og værdifuld for; men feministisk kritik rejste sig også fra politiske venstrefløjsradikale, hvor fænomener som prostitution og porno-

grafi blev erklæret for dekadente borgeres vaner der måtte knuses (se fx Waaranperä 1978:120-25).

Allerede i 1970'erne var der krav om at kriminalisere køb af sex (Myrdal 1978; Garpe & Osten 1978:123-27). Der var dog ingen der hævdede, at de mænd, der købte seksuelle tjenesteydelser, var fundamentalt forskellige fra andre mænd. Det var muligt at de havde flere penge eller var mere ensomme, eller måske ældre eller fysisk handicappede, men de blev aldrig opfattet som havende en særegen personlighedsstruktur (se Lind & Frederiksson 1980:154-68).

I 1981 kom den første typologi over klienter i 656-sider stor rapport om prostitution i Sverige. Rapporten var skrevet af en gruppe mænd og kvinder der eksplicit fremførte det radikalfeministiske synspunkt, at prostitution var nedværdigende for alle kvinder og derfor skulle afskaffes (Borg et al. 1981). Rapporten begyndte – således som det blev karakteristisk for alle sådanne typologier – med citater fra prostituerede om hvordan de klassificerer deres klienter. Selv om citaterne tyder på at prostitueredes opfattelser af deres klienter er mere nuancerede og komplekse, præsenteres deres udsagn så de nemt kan af-vises af forskerne. "At se køberne gennem kvindernes øjne", fortæller rapporten os, "er som at se ind i et kalejdoskop med en masse former dansende for øjnene; det er svært at se hele helheden klart" (ibid:320). Forskerne går derefter over til selv at præsentere "helheden", i form af en typologi over klienter.

Ud fra interviews med et uspecificeret antal mænd skelner typologien mellem to typer: dem der har mere eller mindre fast forhold med kvinder og som går til prostituerede for noget andet, og dem der ikke har forhold med kvinder og som finder det vanskeligt at etablere forhold med dem (ibid:320). Den første gruppe kategoriseres summarisk med ordene: "Jeg køber hvad jeg vil", og den anden med ordene: "Der findes ingen andre kvinder". Dernæst underopdeles de to grupper.

Hvad denne forståelse af klienter sætter i fokus, er dels mændenes samlivsmæssige situation – om de har fast erotiske forhold med kvinder eller ej – og dels deres motiver for at gå til prostituerede. Det fremføres ikke at prostitueredes klienter er fundamentalt unormale eller psykisk forstyrrede. Tværtimod, det betones gentagne gange at de er typiske mænd. Den eneste forskel mellem mænd der køber seksuelle tjenesteydelser og mænd der ikke gør det, er at de første udøver hvad rapporten kalder en "ren" form for undertrykkende patriarkalsk seksualitet (ibid:337).

Det afgørende skridt hen imod patologisering fandt sted tre år senere i den første bog i Sverige der fokuserede på klienter: *Seksualitet uden ansigt* (Månsson & Linders 1984). Undersøgelsen foreslog for første gang at særlige former for social indsats skulle rettes mod mænd der køber sex. Forfatterne – en mandlig professor i socialt arbejde og en kvindelig psykologistuderende – var enige med 1981-rapporten i at sexkunden er det forudsigelige resultat af et patriarkalsk samfund⁷. På baggrund af deres forståelse af Jung og Marcuse hævder

de at det at lære at være mænd "forhindrer eller i det mindste vanskeliggør *et virkeligt møde med kvinden*". Ydermere indebærer "denne indlæring at den 'kvindelige' klangbund der findes i enhver mand forbliver stum, det vil sige at der udelukkes egenskaber som ofte kaldes 'kvindelige' – blidhed, stilhed og nærhed" (p. 27; forfatternes kursivering). Mænd, der lærer denne mandighedens lektie for godt og for ukritisk, bliver prostitutionsklienter. På baggrund af 61 interviews, som forfatterne af *Seksualitet uden ansigt* har foretaget på et hospital med mænd, der var til behandling for veneriske sygdomme og som havde svaret ja til spørgsmålet: "Har du nogensinde haft sex med en kvindelig prostitueret?", hævder de ydermere at der er to slags sådanne mænd: "lejlighedsvis købere" og "vanekøbere" (ibid: 66-8, 91). "De lejlighedsvis købere" udgjorde det store flertal (70 procent) af de klienter forfatterne havde interviewet; men det er "vanekøberne" – det vil sige de 17 mænd der havde rapporteret, at de havde købt seksuelle tjenesteydelser mere end ti gange – der har hjælp behov. Bag disse vanekøbshandlinger, konkluderer rapporten, skjuler der sig ikke sjældent personlige og sociale problemer som bør konfronteres og afhjælpes.

Med disse ord er scenen sat for en bevægelse fra fokus på adfærd til fokus på personlighedstyper. Dette skridt tages i den næste bog om mænd der køber seksuelle tjenesteydelser. *Kønskøberne* er skrevet af fire socialarbejdere (Sandell et al. 1996). "Hvem er den mand der køber seksuelle tjenester?" spørger forfatterne, i et sprog som Foucault lærte os at lægge nøje mærke til. "Hvordan ser han ud? Hvorfor køber sex? Hvad ligger bag købet?" (p. 89). Forfatterne forklarer at hvis man ønsker at forstå den mandlige sexkøber, må man gå bag om myterne og stereotyperne og betragte ham både ud fra hans personlige perspektiv, herunder hans barndom og familiesituation, og ud fra et samfundsmæssigt, historisk og kulturelt perspektiv (p. 53.). På baggrund af interviews med 40 mænd som har købt seksuelle tjenesteydelser på et eller andet tidspunkt i deres liv, hævder forfatterne at der er fem typer klienter.

Alle disse kategorier indbyder til detaljeret analyse af hvad de afslører om disse socialarbejders forståelse af hvordan mænd og kvinder bør handle og være. Også de terapeutiske indgreb der anbefales, er en selvstændig analyse værd. Således er et af forslagene at klienten skal gives "mandlighedstræning" for at lære at pejle sig ind på "den rette bølgelængde" i forhold til kvinder, og for at turde tage kontakt med levende kvinder [i modsætning åbenbart til prostituerede; Don Kulick] på åbne og ligeberettigede måder" (p. 261). Forfatterne foreslår at "denne form for aktivitet måske kunne tilbyde 'indlånte' kvinder" som samtalepartnere. Sigtet skulle være at give mændene lejlighed til at lære "kvinders behov og ønsker, tanker og forventninger bedre at kende" (p. 262). Kunne man mon tilgives hvis man kommer på den tanke, at det at tilbyde "indlånte" kvinder som led i "mandlighedstræning" lyder ganske meget som prostitution – uden sex, og uden tvivl meget dårligere betalt.

Min pointe er at det, med denne form for diagnostisk typologi, ikke længere

er muligt at betale for sex uden at være psykologisk forstyrret på en eller anden måde. Med andre ord er det inden for denne ramme umuligt både at være normal og veltilpasset og at være køber af seksuelle tjenesteydelser. Handlingen at købe sex kan ikke længere adskilles fra en mere generel personlighedstype. I stedet er den metonym for personligheden – og personligheden er per definition afvigende og psykisk forstyrret.

Det kommer særligt klart frem i forfatterens diskussion af deres to første kategorier: "den altædende forbruger" og "relations-undgåeren". Mændene i disse grupper er deres problembørn, klager forfatterne (p. 266f). De fleste af dem har det problem at de nogle gange køber seksuelle ydelser; ja, de nyder at gøre det. De har gode jobs, positive selv billeder, samt stabile og varme sociale relationer med kvinder og andre mænd (p. 209f, 266). På overfladen er de veltilpassede, normale mænd. Hvad de imidlertid ikke indser, er at de faktisk har "en meget ringe evne til at reflektere følelsesmæssigt over sig selv". Deraf følger at de også "har vanskeligheder med at relatere følelsesmæssigt til andre mennesker". Derfor går de til prostituerede for at få "et anonymt møde uden følelsesmæssigt engagement og forpligtelser" (p. 266). At mændene har selvtillid og mener de er glade og tilfredse, betyder at deres barndom formentlig var karakteriseret ved kærlighed og omsorg. Men der manglede noget: "grænser". Disse mænds forældre satte ikke nok grænser for dem, de opdrog dem til at blive egoistiske. Som voksne undgår mændene derfor forpligtelserne ved intime forhold med kvinder, eller de flygter fra dem ved at gå til prostituerede. Disse tilsyneladende veltilpassede og veltilfredse mænd har brug for en anden slags "mandlighedstræning": ikke en træning der skal lære dem hvordan de kan have selvtillid, når de er sammen med kvinder, men en træning der lærer dem at "rigtige mænd ikke blot er hårde, men også følsomme og blide" (p. 267).

Da *Kønskøberne* udkom, blev den modtaget ukritisk og entusiastisk; og der henvises ofte til den som den autoritative tekst om emnet.⁸ Således trykte *Dagens Nyheter* i oktober 2003 to artikler om et socialt projekt der har til formål at genopdrage mænd der køber sex. Hovedkræfterne er nogle af dem der skrev *Kønskøberne*. I en af seriens artikler, der bærer overskriften "At købe sex kan være et råb om hjælp" (*Dagens Nyheter*, 28-10-2003), forsikrer en af socialarbejderne at mænd, der køber sex, "også er ofre". Socialarbejderen forklarer at mange af disse mænd "lider af langvarig angst og depression fordi de som børn ikke blev behandlet som de skulle."

For at få pointen til at blive helt klar var der også en helsides artikel med overskriften "Nu kan jeg holde op med svineriet". Artiklen fortalte historien om "Peter", en 30-årig mand som hjælpeprojektet havde kureret for hans "destruktive livsstil" efter et års terapi. Peters historie indeholder mange af de elementer der synes at være i færd med at udkrystallisere sig i forbindelse med konstruktionen af en særlig type klient-barndom. Kun få måneder gammel var han blevet adopteret fra et asiatisk land og havde altid følt sig "ander-

ledes og uden rødder“. Artiklen fortæller at “set udefra var Peters barndom ... normal og ganske harmonisk.“ Men “familien havde et hemmeligt og skamfuldt problem“: Peters adoptivfar “var weekendalkoholiker“. Det er imidlertid, kan man anføre, lige præcis sådan de fleste svenskere drikker alkohol – de undgår det i ugens løb og drikker sig berusede fredag og lørdag aftener. Så i den svenske kontekst forekommer det overdrevet at karakterisere weekenddrikkeri som “et alvorligt og skamfuldt problem“. Stemplingen synes motiveret af idéen om at en protoklient skal udstyres med en barndom, og at denne nødvendigvis skal være problematisk og helst indeholde en skamfuld familiehemmelighed. Under alle omstændigheder døde Peters far da Peter var ni år gammel, og Peter fortolker dette som grund til at han altid er bange for at blive forladt. Peters mor får også sin del af skylden for hans interesser i prostituerede og pornografi. Han beskriver hende som både distant og intim:

Hun ville kysse mig på kinden og kramme mig, selv da jeg var teenager. “Kom ikke tæt på mig med din modbydelige krop“, tænkte jeg. Samtidig mærkede jeg tydeligt at hun ikke forstod mig. Hun var ikke så interesseret i hvordan jeg havde det.

Det førte til stærke følelser af angst. Peter husker at han, da han var 14-15, havde “tanker om selvmord og... masturberede meget“. Efterhånden begyndte Peter at forbruge pornografi, hvilket førte ham til at besøge stripklubber og med tiden at opsøge prostituerede for at få sex. Skyldfølelser fik ham til at ringe til en hjælpelinje for mænd, der henviste ham til de nævnte socialarbejdere med speciale i at rehabilitere sexkunder. Terapi hos dem gjorde ham i stand til at holde op med at købe seksuelle tjenesteydelser hos prostituerede, men i de sidste fem år har han dog stadig indimellem set pornografi. Peter lever nu i et fast forhold med en kvinde der for nylig har født deres barn, og han er fuldt og fast besluttet på helt at holde op med at købe sex, også pornofilm. “For normale mennesker,“ siger han, “hører lyst og sex sammen med kærlighed og varme, intime stunder. Jeg håber jeg kan nå dertil en dag.“

Peters historie illustrerer præcist hvad Foucault ville kalde “en personlighed: en fortid, et udviklingsforløb, en barndom, en karaktertype og en livsform“ (Foucault 1976:59; dansk udgave 1978:52f). Foucault brugte naturligvis disse ord for at beskrive konstruktionen af det 19. århundredes “homoseksuelle“. De er lige så velegnede til at beskrive det 21. århundredes svenske “sexkøber“.

Svensk nationalistisk seksualitet

“Prostitution hører ikke hjemme i vort land“, proklamerede den daværende svenske ligestillingsminister Ulrika Messing i 1997⁹. Det er værd at lægge nøje mærke til ordlyden i denne udtalelse, hvis man vil forstå baggrunden for

patologiseringen og kriminaliseringen af prostitutionsklienter i Sverige. Uden tvivl spiller en lang række faktorer ind i denne baggrund. I det følgende skal jeg især koncentrere mig om én, efter min opfattelse særlig vigtig, af disse faktorer: Sveriges forhold til omverdenen, især til EU.

Et af de mest bemærkelsesværdige træk i debatten i begyndelsen af 1990'erne om hvorvidt Sverige skulle tilslutte sig EU, var at prostitution blev et argument for at blive udenfor. I de to år forud for afstemningen i 1994 blev der trykt talrige avisartikler, som fremførte at Sverige var i fare for at blive invaderet af østeuropæiske prostituerede i kølvandet på de kommunistiske regimers fald¹⁰. Samtidig rapporterede pressen at et nyt syn på prostitution var i færd "spredte sig" i Europa. En artikel med titlen "Liberalt syn på prostitution spreder sig" er repræsentativ. Artiklen blev trykt i *Dagens Nyheter* d. 28-5-94, fem måneder før afstemningen om Sveriges deltagelse i EU. Den begynder således:

Den prostituerede kvinde ses i dag som en fri kvinde i store dele af Europa. En "sexarbejder" der er smart nok til at tage betaling for hvad andre kvinder giver gratis. I Norge og Danmark har prostituerede dannet fagforeninger der vil gøre "sexarbejde" til et job lige som alle andre.

Den læser, der måtte betragte denne udvikling som noget positivt, rives ud af vildfarelsen af de to interviewede feministiske journalister, som forklarer at "Der er stor risiko for at disse nye idéer får rod fæste også i Sverige". Resten af artiklen uddybde journalisternes synspunkter, som de havde udfoldet i en bog de udgav om emnet: *Prisen man betaler for at slippe for kærlighed* (Bodström & Zweigbergk 1994). "Det kan være svært for Sverige at stå imod denne europæiske liberaliseringsbølge", fremhævede forfatterne i pressen (*Expressen*, 12-5-1994).

Frygten for at Sverige ville drukne i denne prostitutionsbølge nåede sit klareste udtryk i en pjeces med den alt sigende titel: *Bordel Europa* (Månsson & Backman 1992). Pjecen blev trykt og distribueret af en gruppe "Nej til EG"¹¹. I august 1992 begyndte "Nej til EG" at publicere en serie på 20-60 siders pjecer hvor journalister, akademikere og venstrefløjspolitikere diskuterede hvad der ville ske hvis Sverige blev medlem af EF. Der udkom tretten pjecer, med titler fra *Europas mørke hjerte* til *Sverige til salg*. "Nej til EG" havde omkring 12.000 medlemmer, alle fra den politiske venstrefløj. Pjecerne fremlagde en artikuleret modstand mod EU og vandt dermed indpas i offentlighed og medier¹².

I et sprog der, ligesom de to førnævnte feministiske journalisters, bærer præg af smitte-metaforik, fremfører *Bordel Europa* at en "pro-prostitutionslobby" nu "spredte sig ud over Europa". Spredningen har foruroligende konsekvenser: "Sandheden er", fremfører pamfletten, "at den organiserede trafficking med sex ikke blot tolereres, men aktivt fremmes af de fleste lande i det europæiske 'fællesskab'" (p. 15). "Med aktiv støtte fra myndighederne og i

tæt samarbejde med prostitueredes 'egne' organisationer," arbejder prostitutionlobbyen for "afkriminalisering af rufferi og en professionalisering af prostitution" (p. 16). Temaet gentages senere i pjecen, hvor den ene af forfatterne diskuterer en "luderkongres" der fandt sted i Frankfurt am Main i 1991:

Et omfattende program punkt på konferencen var EF-arbejde, om hvordan prostitueredes fagforeninger skal samarbejde når grænserne bliver åbne, og hvordan de sammen med støttegruppen skal påvirke beslutningstagerne i den retning de ønsker. Den tyske fagforening HWG præsenterer et forslag om hvordan "luderen" i fremtidens samfund skal kunne arbejde som skatteyder og pensionsmodtager (p. 22).

I stedet for at se det som noget positivt at prostituerede organiserer sig og får anerkendelse og rettigheder, betragter forfatterne denne udvikling som pervers og truende:

I dag er det en realitet i Holland at to lesbiske samboende prostituerede kvinder, der arbejder med sadomasochistisk sexservice, kan adoptere børn eller blive insemineret, noget der er helt utænkelig under svensk lov (p. 24).

Fra et svensk perspektiv, konkluderer forfatterne, rejser sådanne problemstillinger "tvivl, for at sige det mildt. Kan fagforeninger for prostituerede virkelig blive en realitet også hos os? Hvad vil der ske, hvis Sverige bliver medlem af EF?" (p. 25)¹³.

I begyndelsen af 1990'erne, da Sverige drøftede om man skulle tilslutte sig EU eller ej, havde talen om prostitution således en subtekst – ud over at handle om referenten "prostitution", handlede den også om Sveriges forhold til EU. Og emnet er forblevet varmt også efter at et snævert flertal i 1994 stemte for medlemskab af EU¹⁴. Det er bemærkelsesværdigt at denne talen om prostitution var altoverdøvende negativ – blandt de mere end 4.000 artikler fra landets største aviser og en række publikationer og blade fra 1993-2000, som jeg har gennemgået, er der kun en håndfuld der fremfører at andre EU-landes prostitutionspolitik kunne være positiv. Og i hvert af disse tilfælde afvises synspunktet af en svensk journalist, politiker eller socialarbejder, der altid får sidste ord for at proklamere at enhver, som hævder at tysk eller hollandsk lovgivning er fornuftig, enten lider af selvbedrag (*Dagens Nyheter*, 11-3-1996; Ulmanen 1998), er ubehagelig og kynisk (*Dagens Arbete*, 18-4-2002; *Dagens Nyheter*, 26-9-1997; 2-7-2002), hyklerisk (*Veckans Affärer*, 21-5-2001), socialt uansvarlig og ond (Eek 2000) eller talsperson for "den internationale sexindustri" (*Dagens Nyheter*, 5-5-1995). At prostitution kan betragtes som en profession, og at prostituerede burde organisere sig for at få rettigheder og anerkendelse

blev således fremstillet som en totalt ubegribelig holdning: "Det er ikke op til individerne at bestemme om de vil eller ikke vil sælge deres krop", erklærede den svenske ligestillingsminister, idet hun affærdigede en diskussion af europæisk politik på prostitutionsområdet. Det er umuligt at overbetone den monologiske karakter af den svenske diskussion om dette emne. Der er ingen debat – eller blot information – om alternative lovgivningsmæssige og samfundsmæssige tilgange til prostitution. Det er af den grund at jeg her finder det berettiget at fremstille et komplekst samfund som Sverige som en slags monolitisk eller hegemonisk helhed.

Men hvorfor har netop *prostitution* opnået denne status? Spørgsmålet kan forekomme let at besvare ud fra antropologisk teori. Sexarbejdere er i høj grad "stof der ikke er på sin plads" (Mary Douglas 1966): De forplumrer og udfordrer grænserne mellem offentlig og privat, skandale og decorum, gave og vare, agent og objekt. Dermed er de elektrificerende tabuer – i begge betydninger af ordet tabu: forbudt og magtfuld. Så på en måde er det ingen overraskelse at prostitution, i en tid med offentlig angst for social forandring, rykker i fokus som en kanal hvorigennem angsten kan finde udtryk.

Moralske panikker har dog altid deres egne lokale dynamikker og kulturelle former. Og så vidt jeg ved, har prostitution ikke haft nogen form for fremtrædende rolle i diskussionen om EU i andre lande gennem de sidste 10-15 år. Hvorfor blev det så en vigtig måde at tale om forholdet mellem Sverige og EU? Hvad giver dette fokus på prostitution de svenskere som bruger det? Igen er der uden tvivl mange forhold der spiller en rolle; jeg skal her koncentrere mig om et enkelt, men næppe ubetydeligt fænomen. Den bekymrede svensker kan se forholdet til EU fra to sider: "EU kan true Sverige", eller: "Sverige kan forandre EU". Hvis EU kan betragtes som et politisk legeme, så kan Sverige tænkes gerne at ville optræde som dette legemes moralske bevidsthed. Som det skete i 1979 med loven der forbød at slå børn, og som det skete igen i 1998 med loven der kriminaliserer køb af seksuelle tjenesteydelser, har svenske politikere gjort det klart at de ser det som deres rolle at *opdrage*: gennem lovgivning at sætte særlige moralske normer som befolkningen, således vejledt, vil overtage. Denne form for governmentalitet har domineret det 20. århundredes svenske politik (se fx Hirdman 1989), og det fortsætter i dag.

Fra 1930'erne, men især i løbet af 1960'erne og 1970'erne, har Sverige udviklet en række indbyrdes forbundne selvbilleder, der har vist sig betydningsfulde og varige. Blandt de vigtigste har været ideerne om *neutralitet* og *internationalisme*. Forbundet med begge, og aktivt opdyrket, er følelsen af moralsk overlegenhed. Sveriges artikulerede modstand mod Vietnam-krigen, regeringens støtte og økonomiske hjælp til Cuba, til Allende-regeringen i Chile og til ANC i Sydafrika, kombineret med hvad svenskerne i 1970'erne og 1980'erne mente var en usædvanlig generøs politik over for immigranter, gav en generation af svenskere (den generation der nu i mere end to årtier har siddet på landets politiske system og den overvældende del af kulturproduktionen) en

stærk følelse af at Sverige var politisk mere bevidst, human og moralsk end andre nationer, især USA. Og oven i disse tre dimensioner af "svenskhed" kommer så idéen om "Folkhem", et grundlæggende socialdemokratisk begreb der skildrer nationen som et hjem og staten som både forsørger og formynder for dette hjem.

En forudsigelig krise indtraf i 1980'erne, hvor det gik tilbage for svensk økonomi, neutralitetsproblematikken blev problematiseret, den folkelige mistænksomhed over for USA afløstes af en yngre generations ukritiske beundring, og velfærdsstaten som indbegrebet af folkhemmet begyndte at blive afviklet (Rosenberg 1997; Stråth 1992; 2000; 2001). Hvad har Sverige at tilbyde EU i denne situation? Et svar er at svenske politikere – når der nu ikke var ikke så meget at tilbyde – kunne falde tilbage på en velkendt og velafprøvet rolle og søge at fremme særlige moralske normer hos dem der endnu ikke har dem. I forbindelse med indførelsen af loven, der kriminaliserer køb af seksuelle tjenesteydelser, drog venstrefløjen således paralleller til en meget omtalt lov fra 1979 der forbyder fysisk afstraffelse af børn også i hjemmet. Lovens virkninger er omdiskuterede blandt forskere og politikere (jf. oversigten i Larzelere & Johnson 1999), men der er en udbredt folkelig konsensus i Sverige om at loven har haft en positiv virkning: Den gjorde det socialt uacceptabelt at slå børn og fik omfanget af børnemishandling til at falde. Det samme vil ske med prostitution, argumenterede man: hvis "samfundet" taler, vil borgerne lytte. Parallellen mellem de to love afhænger af en analogi mellem børn og prostituerede: lige som samfundet har pligt til at beskytte børn, der som ofre uden egen stemme har brug for at andre taler for dem og beskytter dem, på samme måde har samfundet pligt til at beskytte prostituerede, der i den svenske debat uden undtagelse fremstilles som udbyttede ofre, der har brug for at andre taler for dem og at staten beskytter dem.

Ved at identificere særlige emner som moralsk entydige, og ved at "tage stilling" til disse, kan Sverige fremstille sig som en slags moralsk vejleder som andre vil ønske at følge. Det er interessant at mange af de emner, som Sverige har højprofileret sig på i EU – børns rettigheder, prostitution, trafficking og miljø – alle vedrører mennesker eller størrelser som svenske politikere hævder ikke kan tale for sig selv. At Sverige kunne bruge sin position i EU til at øve indflydelse på mindre oplyste medlemslandes politik var et argument, der ofte blev mobiliseret i kampagnen for at Sverige skulle blive medlem. Faktisk var det sådan at mens højrebølgen fremførte at Sverige skulle ind i EU fordi medlemskab ville "europæisere Sverige", var Socialdemokraternes modappel den messianske vision om at "svenskificere Europa" (Fred 1996:45; Stråth 2000; 2001: 200). Håbet om at andre medlemslande vil følge Sveriges lederskab på felter, som Sverige finder vigtige, fortsætter med at cirkulere i Sverige: "Sverige skal være foregangsland", som en artikel udtrykte det (*GT/Expressen*, 3-2-2001). Svenske parlamentarikere i Bruxelles, og svenske feminister, har brugt meget af deres tid på at lobbye for hvad de kalder den svenske holdning

til prostitution og pornografi¹⁵. Socialdemokraternes spidskandidat ved valget til EU-parlamentet i juni 2004 var den tidligere forkvinde for det socialdemokratiske Kvinnoförbundet, den politiker som ledede kampagnen for loven der forbyder køb af seksuelle tjenesteydelser. Hun udtalte at efter hendes opfattelse er "sexslavehandel det vigtigste emne i EU" (*Dagens Nyheter*, 11-6-2004). Eftersom den officielle svenske holdning til prostitution ikke skelner mellem "sexslavehandel" og "sexarbejde", og heller ikke mellem trafficking og migration, betyder "sexslavehandel" enhver form for sexarbejde. En anden kandidat opsummerede den svenske holdning mere prægnant: "Der er for meget sex i Europa", erklærede han¹⁶.

Ligestillingsideologien

Der er endnu et væsentligt element at tage med i betragtning i denne sammenhæng – nemlig den svenske diskurs om *ligestilling*. Den seksualitet som ikke er god, og som Sverige må bekæmpe indadtil og udadtil, fremstilles netop som antitesen til ligestilling.

Den svenske diskurs om ligestilling stammer, som allerede antydnet, fra radikalfeministisk seksualitetskritik. Den hævder at seksuelle handlinger er udøvelse på mikroniveau af samfundsmæssige hierarkier, og at samfundsmæssige forandringer både afspejler og er afhængige af ændringer i individers seksuelle handlinger. Denne opfattelse sanktionerer vidtrækkende statslig indgriben i individernes seksuelle praksis. Til illustration kan nævnes at ligestillingsministeren, under en regeringsarrangeret høring i foråret 2004 om hvad der kaldes "seksualisering" eller "pornificering" af det offentlige rum, fremførte at betydelige dele af det man gør hjemme (således i forbindelse med internet, tv, dataspil og musikvideoer) ikke er noget der hører til privatsfæren, men er dele af det offentlige rum¹⁷.

For at være samfundsmæssigt og politisk acceptabel skal seksualitet – med en tidligere ligestillingsministers ord – være ensbetydende med "ægte nærhed mellem to mennesker... [på måder] som udelukker muligheden for objektivering, manipulation og 'at købe' hinanden" (Winberg & Eek 2002). Det er hverken tilfældigt eller uden betydning at de aktiviteter der elimineres – "objektivering, manipulation og 'at købe' hinanden" – i denne diskurs markeres symbolsk som væsensmæssigt mandlige. I debatten om ligestilling er det et centralt budskab, at mandlig seksualitet skal ændres for at samfundet kan udvikle sig. Mænds seksualitet må væk fra sin optagethed af objektivering, manipulation og varegørelse og blive mere som kvinders, der ifølge denne tankegang er i stærk modsætning til sådanne fænomener og i stedet dybt engageret i "ægte nærhed mellem to mennesker".

Denne målsætning om en grundlæggende ændring i mandlig seksualitet skaber imidlertid et vanskeligt problem for ligestillingsdiskussionen, for hvordan kan man vide at mænd nu har forbedret sig? Hvad er bevismaterialet? Her har vi formentlig en nøgle til forståelse af hvorfor klienten patologiseres.

I den svenske offentlige debat anføres det ofte at om end der stadig er meget arbejde tilbage, er Sverige dog noget af et "ligestillingsparadis" i sammenligning med alle andre steder på kloden¹⁸. En form for bevis, der fremføres i den forbindelse, er at svenske mænd trods deres fejl i det mindste generelt er mere oplyste end ikke-svenske mænd, uanset om de sidste nu er kontinentaleuropæiske mænd med et "liberalt" syn på prostitution eller "immigrant"-mænd der går ind for lemlæstelse af kvinders kønsorganer, arrangerede ægteskaber for deres døtre og patriarkalsk undertrykkelse af deres hustruer. I begge tilfælde tjener eksemplerne på ikke-progressiv mandlig seksualitet til at sikre Sveriges progressivitet.

Denne fortælling om seksuel progressivitet bliver problematiseret, om ikke truet, når svenske mænd opfører sig på måder der udvisker grænserne mellem god svensk sex og slem ikke-svensk sex; for eksempel når svenske mænd voldtager kvinder, bruger pornografi eller køber seksuelle ydelser. I disse tilfælde forstyrres forestillingen om en særlig og oplyst svensk seksualitet (og dermed svensk nationalkarakter). Traditionel radikalfeministisk analyse ville betragte adfærd såsom voldtægt og pornoforbrug som forudsigelige resultater af den mandlige socialisation i et patriarkalsk samfund, og som nævnt fremførte svenske feminister frem til 1980'erne denne opfattelse af at alle mænd er potentielle klienter. Politisk er det imidlertid blevet problematisk at fremstille nogle mænds uacceptable eller kriminelle adfærd som karakteristiske for *alle* mænd, især når seksuel adfærd retorisk forbindes med den svenske nationalkarakter. Regeringsfinansierede kampagner i 1990'erne, der skulle øge offentlighedens bevidsthed om vold mod kvinder, stødte på kritik da de viste plakater med sloganet "Vold mod kvinder er mænds ansvar", og da de viste et sammenkrøbet grædende barn under overskriften "*Skal jeg hen til far i morgen?*"¹⁹. Kampagnerne blev kritiseret for at være for generelle og give alle mænd skyld for nogle mænds forbrydelser. Tilsvarende vakte det national harme i januar 2000 da Gudrun Schyman, den daværende leder af Vänstern, i en tale anførte at det var de samme strukturer der førte til kvindeundertrykkelse i talebanernes Afghanistan og i nutidens Sverige²⁰. Schymans tale blev opfattet som om hun havde sat lighedstegn mellem svenske mænd og talebanerne, og hun blev kritiseret af kommentatorer af begge køn og fra hele det politiske spektrum. Problemet med Schymans "Taleban-tale" og kampagnen mod vold mod kvinder var således at de ikke bekræftede det billede af en oplyst national seksualitet som den svenske retorik opmuntrer. Det der manglede var kontrasten: mænd med slem, ikke-svensk seksualitet, i modsætning til mænd med god, svensk seksualitet, så den svenske nationale seksualitet fik en baggrund at profilere sig imod.

Sexarbejdernes kunder leverer den kontrast. Ved at blive klassificeret som minoriteter og opgjort i antal, udstyret med særlige former for barndom og personlighed, og henvist til særlige terapeutiske "helbredelsesmetoder", inkarnerer køberne den sociokulturelle overskriden som ligestillingsdiskursen

producerer for at kunne eliminere den. Patologiserede kunder konstituerer den kontrast der gør det muligt for en radikalfeministisk diskurs om kønsundertrykkelse at cirkulere uden at støde de fleste mænd fra sig, samtidig med at den rodfæster forestillingen om en normativ national seksualitet, funderet i kærlighed, som alle svenskere bør være fælles om.

Så de 400.000 nye svenske perverse gør – lige som alle andre perverse – en væsentlig samfundsmæssig og kulturel indsats. Deres brud på ligestillingens forskrifter placerer dem “uden for svenskhedens moralske univers”, men denne yderside er naturligvis en del af det der konstituerer indersiden (Rabo 1997: 115). Klientens patologiske adskillelse af sex og kærlighed gør sammenkædningen af sex og kærlighed sund; deres unormalitet gør andre normale. Lige som det 19. århundredes homoseksuelle, som Foucault skrev om, er det 21. århundredes svenske sexkøber et knudepunkt hvor særlige konfigurationer af viden, magt og diskurs finder sammen og flammer op. Seksualitetsinstallationen fortsætter med at producere nye arter. Ved at identificere og undersøge disse udviklinger, kan vi videreføre Foucaults arbejde med at kaste lys over de processer hvorigennem det moderne liv konstitueres.

Normalisering

Hvis alt det jeg har drøftet blot vedrørte sexarbejdernes klienter, ville mange læsere måske reagere med et skuldertræk: “Og hvad så” – lige som de fleste svenske feminister gør det. “At købe sex er moralsk afskyeligt, så det er jo glimrende, de fortjener at blive straffede.” Men patologiseringen og kriminaliseringen er dybt foruroligende, også for dem det går ud over. Igen kan vi se en tankevækkende parallel mellem hvad der sker nu med sexarbejderne og deres klienter, og hvad der tidligere skete med homoseksuelle. Der finder en dæmonisering sted, og der mobiliseres strategier der skal sætte noget uden for det forståelige, begribelige og tænkelige. Hvorfor nogen af egen vilje sælger sex, eller køber sex, bliver i stigende grad umuligt at tænke uden for de diskursive rammer der taler om offer og psykologisk forstyrrelse: Sexarbejdere er traumatiserede ofre, klienter er psykisk forstyrrede mænd. Tænk på hvor tætte paralleller der er mellem dette perspektiv og den holdning der var til homoseksuelle indtil for ganske nylig: forestillingen om at ingen af egen vilje ville have homoseksuel sex, med mindre hun eller han var syg eller offer for forførelse.

Men sagen har desuden potentielt meget videre konsekvenser end patologiseringen af en større eller mindre gruppe mænd. I al diskussion om klienter i Sverige konceptualiseres køb af seksuelle tjenesteydelser som blot symptom på et dybereliggende og mere alvorligt problem: nemlig den adskillelse mellem kærlighed og sex, som disse mænd anses for at lide af. Denne adskillelse betragtes ikke blot som uacceptabel; den fremstilles i stigende grad som patologisk. Og dette synspunkt gentages hver gang prostitution diskuteres i Sverige, i alt fra offentlige udtalelser fra ligestillingsministre til læserbreve i avi-

ser og offentlige diskussioner med teenagere²¹. Dermed cirkuleres og etableres et helt bestemt syn på hvad seksualitet er og hvordan den bør praktiseres. Dette syn har samfundsmæssige konsekvenser. For eksempel har det allerede resulteret i afvisning af enhver omtale i offentligheden af sexarbejdere *som* sexarbejdere. Kvinder ville aldrig af egen vilje adskille sex fra kærlighed og sælge sex, lyder argumentet; ergo må enhver kvinde der hævder at det vil hun, være offer for vrangforestillinger. For nogle år siden opstod der en national moralsk panik, da unge kvinder angiveligt blev tvunget af deres mandlige kærester til at have analsex fordi fyrene havde set det på pornokanaler, som kulturministerens har udtrykt ønske om at forbyde²². Den bagvedliggende forestilling er at analsex ikke er kærlighedssex – men ydmygende sex, noget ingen kvinde frit ville “underkaste sig”, og dermed “slem sex”²³. Det siger sig selv at mandlige homoseksuelle relationer ikke rangerer højt i dette vurderings-system, både fordi de forbindes med analsex, og fordi de forbindes med anonym sex, hvilket betragtes som en bedrøvelig substitut for folk der mangler adgang til et kærlighedsforhold, eller forveksles med prostitution. Også heteroseksuel gruppesex bliver genstand for mistænksom gransken, og sager hvor mænd er blevet frikendt for gruppevoldtægt, har ført til krav om at gøre gruppesex ulovlig, under henvisning til at ingen kvinde nogensinde ønsker at have sex med mere end én mand ad gangen; derfor bør gruppesex pr. definition være voldtægt²⁴.

Ved begyndelsen af det 21. århundrede er Sverige således midt i en potentielt vidtrækkende reorganisering af seksualitet. Kriminalisering og patologisering af sexarbejders kunder er kun to tråde i et større væv af diskurser og praktikker. Under dække af kønsligestilling, progressiv feminisme, individets selvopfyldelse og det “samfundsmæssigt gode” lænkes sex endnu engang til kærlighed på måder der kan forekomme lykkebringende, men som både Foucault og mange feminister har lært os at betragte kritisk. Vi bør holde øjnene åbne for de former for magt der kanaliseres gennem kærlighedens bånd i ægteskab og parforhold. Bindingen af sex til kærlighed er ikke rent ud velsignelsesrig; og den åbner under ingen omstændigheder for nogen fejring af seksual mangfoldighed.

Noter

1. Hovedteksten er oversat fra engelsk, og citaterne fra svensk, af Henning Bech. Dele af teksten er publiceret i anden form i Kulick 2003 og Kulick 2005.
2. Loven blev vedtaget som led i en bred lovpakke med navnet “Kvinnofrid”, hvilket officielt oversættes som “vold mod kvinder”, men faktisk betyder noget i retning af “fred for kvinder” eller “lad kvinder i fred”.
3. Statens Offentliga Utredningar, 1936:59; Betänkande 1936; Lennerhed 1994:34-36.
4. Blandt de arbejder der drøfter denne periode i Sverige og dens kølvand er Baude (ed.) 1992; Elgán (ed.) 2001; Hirdman 2001; Lennerhed (ed.) 2002; Thorngren 2003; Ulmanen 1998.
5. Om denne udvikling se bl.a. Stark 1997:224-44; Popova 2004:99-110; Ulmanen 1998.

6. De bøger om sexkunder der drøftes i denne artikel, såsom Månsson & Linders 1984, og Sandell et al. 1996, er typiske, idet de trækker på forfattere som Chodorow, Fromm og Marcuse i argumentationen for at kvinder og mænd har fundamentalt forskellige ståsteder og standpunkter i verden. Et stigende antal analyser fra forskellige fag sætter kritisk fokus på denne dimension af "ligestilling". Se Ambjörnsson 2004; Dahl 2004; Popova 2004; Larsson 200; og drøftelsen i Rothstein: "Feminister tror inte på jämställdheten", Dagens Nyheter, 18-07-1997;.
7. Professoren i socialt arbejde er Sven-Axel Månsson som, i den undersøgelse jeg refererede i starten af denne artikel, skrev at en ud af otte svenske mænd havde købt sex. Månsson var også medforfatter til pamfletten *Bordel Europa*, som jeg drøfter senere i artiklen. Månsson har skrevet om prostitution siden 1970'erne, og er fortsat en af den svenske regerings mest yndede eksperter om emnet.
8. Se "Därför Köper Män Sex", Expressen, Exxet Söndagstidning, 11-08-1996; "Därför Köper Jag Sex", Arbetaren, nr. 21, 1998:6-11; "Kränkta Pojkar Söker Tröst i Sex", Dagens Nyheter, 5-10-1998; "Sexmisbrukande Män Får Hjälp", Dagens Nyheter, 3-10-2003 og "Att Köpa Sex Kan Vara Rop på Hjälp", Dagens Nyheter, 28-10-2003.
9. <http://www.kvinnofrid.gov.se/regeringen/UMInforos.html>.
10. Således Expressen, 18-6-1993; Expressen, 4-5-1994, Expressen, 21-6-1994; Dagens Nyheter, 6-9-1993; Dagens Nyheter, 2-11-1993; Dagens Nyheter, 23-11-1993.
11. EG er den svenske betegnelse for EF. Gruppen beholdt sit navn også efter at EF/EG ændrede navn til EU.
12. Fx diskuteres *Bordel Europa* i Expressen, 22-5-1993; Dagens Nyheter, 5-4-1993; Dagens Nyheter, 14-12-1993.
13. Er der ikke noget dybt ironisk ved svenske venstrefløjsfolk der udtrykker fortvivelse over at grupper af arbejdende organiserer sig i fagforeninger?
14. Jf. således Kvällsposten/Expressen, 9-7-2002: "Europas stater bliver alfonser"; Svenska Dagbladet, 8-6-2002: "EU driver Sverige hen imod legal prostitution".
15. Se Winberg & Eek 2002; "Bakslag för Kampen mot Prostitution", Dagens Nyheter, 17-3-2004; "Genombrott i Porrkamp", Dagens Nyheter, 8-4-2004; "Svensk Sexrapport Ströks från Dagordningen", Dagens Nyheter, 21-4-2004; "Sahlin Besviken över Sexbeslut i EU", Dagens Nyheter, 22-4-2004 og "Mot Sexhandel och Påvemakt", Dagens Nyheter, 5-6-2004.
16. *Dagens Nyheter*, 3-4-2004. Den pågældende EU-parlamentariker er Olle Schmidt.
17. Mona Sahlin, 12-5-2004, udtalelsen er tilgængelig på www.regeringen.se/sb/d/3709/a/23191
18. Citeret i Dagens Nyheter, 8-5-2001, i en diskussion af æresdrab.
19. Jf. diskussionen af disse kampagner i Svanström 2004:216-17; Eduards 2002:108-11.
20. Talen er tilgængelig på www.helgo.net/enar/politik/talibantalet.html
21. Mht. offentlige udtalelser af ligestillingsministeren se Winberg & Eek 2002. Mht. læserbreve se Dagens Nyheter, 23-7-2003; 25-7-2003; 29-7-2003; 3-8-2003; 5-8-2003; 7-8-2003. Et typisk eksempel på en diskussion med teenagere er Hedlund 2004, som er en regeringsfinansieret bog. Bogen indeholder også adskillige kapitler om prostitueredes klienter der fremstiller disse som psykisk set fundamentalt forstyrrede.
22. "Ulvsog Vill Ha Kabel-tv Helt Utan Porr", Dagens Nyheter, 8-2-2002; Kulturminister Marita Ulvskog, Sveriges Riksdag Snabbprotokoll 1999/2000:72, 24-2-2000, Anförande 2.
23. Tydén 1998; Ekot, 28-10-1998; Barbro Johannsson, medlem af Riksdagen, Riksdagens Snabbprotokoll 1998/99:76, 26-3-1999, Anförande 2.
24. Eva Hagström, "Förbjud Samlag på Löpande Band", Dagens Nyheter, 9-9-1997.

Litteratur

- Ambjörnsson, Fanny 2004: *I en klass för sig: Genus, Klass och Sexualitet Bland Gymnasie- tjejer*. Stockholm: Ordfront.
- Baude, Annika (ed.) 1992: *Visioner om Jämställdhet*. Stockholm: SNS Förlag.
- Betänkande i Sexualfrågan Avgivet av Befolkningskommissionen. 1936. Stockholm: Isaac Marcus Boktryckeri.
- Bodström, Cecilia & Zweigbergk, Helena von 1994: *Priset Man Betalar för att Slippa Kärlek: En Bok om Prostitution på 90-talet*. Stockholm: Nordstedts.
- Borg, Arne et al. 1981: *Prostitution: Beskrivning, Analys, Förslag till Åtgärder*. Stockholm: Liber.
- Dahl, Ulrika 2004: *Progressive Women, Traditional Men: The Politics of "Knowledge" and Gendered Stories of "Development" in the Northern Periphery of Europe*. Ph.d.-afhandling, University of California, Santa Cruz.
- Douglas, Mary 1966: *Purity and Danger: An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge and Keagan Paul.
- Eduards, Maud 2002: *Förbjuden Handling: Om Kvinnors Organisering och Feministisk Teori*. Stockholm: Liber.
- Eek, Louise 2000: "Världens äldsta lögn". *Arena* 1:33-8.
- Elgán, Elisabeth (ed.) 2001: *Kvinnorörelsen och '68: Aspekter och Vittnesbörd*. Stockholm: Samtidshistoriska institutet.
- Foucault, Michel 1976: *Histoire de la sexualité 1: La volonté de savoir*. Paris: Gallimard. – Dansk udgave 1978: *Seksualitetens historie 1: Viljen til viden*. København: Rhodos.
- Fred, Morris 1996: "Becoming Europeans: Sweden Enters the EU", *Europea* II(2): 33-59.
- Garpe, Margareta & Osten, Suzanne 1978: "Förbjud Prostitutionen – Kriminalisera Kunden". I: Fredelius, Gunilla (ed.): *Ett Onödigt Ont: En Antologi om Pornografi och Prostitution*. Stockholm: Ordfront.
- Hedlund, Veronica 2004: "Tänk Självt". In: Ola Florin et al. (ed.): *Vad Har Mitt Liv med Lilja Att Göra?*. Stockholm: Svenska Filminstitutet.
- Hirdman, Yvonne 1989: *Att lägga Livet till Rätta: Studier i Svensk Folkhemspolitik*. Stockholm: Carlssons.
- Hirdman, Yvonne 2001: *Med Kluven Tunga: LO och Genusordningen*. Stockholm: Atlas.
- Kulick, Don 2003: "Sex in the New Europe". *Anthropological Theory*, 3(2): 199-218.
- Kulick, Don 2005: "Four Hundred Thousand Swedish Perverts". *GLQ*: 11(2): 205-235.
- Larsson, Håkan 2001: *Iscensättningen av Kön i Idrott: En Nutidshistoria om Idrottsmannen och Idrottskvinnan*. Stockholm: HLS Förlag.
- Larzelere, Robert E. & Johnson, B. 1999: "Evaluation of the Effects of Sweden's Spanking Ban on Physical Child Abuse Rates: A Literature Review". *Psychological Reports* 85: 381-92.
- Lennerhed, Lena 1994: *Frihet att Njuta: Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Stockholm: Nordstedts.
- Lennerhed, Lena (ed.) 2002: *Riv Alla Murar! Vittnesseminarier om Sexliberalismen och om Pockettidningen R*. Stockholm: Pan.

- Lind, Britt-Inger & Fredriksson, Torsten 1980: *Kärlek för Pengar? En bok om Prostitutionsprojektet i Malmö*. Stockholm: Ordfront.
- Myrdal, Jan 1978: "Tal Hållet vid Opinionsmöte 25/2 1978". In: Gentele, Jeanette (ed.): *Ta Strid för Kärleken – Kamp mot Porr och Prostitution: En Antologi Utgiven av Aktionerna Kamp mot Porr och Prostitution*. Stockholm: Ordfront.
- Månsson, Sven-Axel 1998: "Den Köpta Sexualiteten". In: Lewin, Bo (ed.) *Sex i Sverige: Om Sexuallivet i Sverige, 1996*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet, 233-259.
- Månsson, Sven-Axel & Backman, Susanne 1992: "Bordell Europa". I: *Nej till EG:s skriftserie 3*. Göteborg: Nej till EG.
- Månsson, Sven-Axel & Linders, Annulla 1984: *Sexualitet Utan Ansikte: Könsköparna*. Stockholm: Carlssons.
- Popova, Susanna 2004: *Elitfeministerna: Ett Spel för Gallerierna*. Stockholm: Bonnier Fakta.
- Rabo, Annika 1997: "Free to Make the Right Choice? Gender Equality Policy in Post-Welfare Sweden". In: Shore, Chris & Wright, Susan (eds.): *Anthropology of Policy: Critical Perspectives on Governance and Power*. London: Routledge.
- Rosenberg, Göran 1997: "Vad är svenskhet?". *Moderna Tider*, September: 22.
- Sandell et al. 1996: *Könsköparna: Vårfor Går Män Egentligen till Prostituerade?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Stark, Agnete 1997: "Combating the Backlash: How Swedish Women Won the War". In: Oakley, Ann & Mitchell, Juliet (eds): *Who's Afraid of Feminism? Seeing Through the Backlash*. New York: The New Press.
- Stråth, Bo 1992: *Folkhemmet mot Europa: Ett Historiskt Perspektiv på 90-talet*. Falun: Tidens förlag.
- Stråth, Bo 2000: "Neutralitet som självförståelse". In: Almqvist, Kurt & Glans, Kay (eds.): *Den Svenska Framgångssagan?* Stockholm: Fischer & Co.
- Stråth, Bo 2001: "The Swedish Image of Europe as the Other". In: Stråth, Bo (ed.): *Europe and the Other and Europe as the Other*. Bruxelles: PIE-Peter Lang, 359-83.
- Svanström, Yvonne 2004: "En Självklar Efterfrågan? Om Torskar och Sexköpare under Hundra År". In: Yvonne Svanström & Kjell Östberg (ed.): *Än Män Då? Om Kön och Feminism i Sverige under 150 År*. Stockholm: Atlas/Akademi
- Thorngren, Gunilla 2003: *Grupp 8 och Jag*. Stockholm: Pan.
- Tydén, Tanya 1998: "Kvinnliga Studenter och Sex". Institutionen för Folkhälso och Vårdnadsvetenskap, Uppsala Universitet.
- Ullerstam, Lars 1964: *De Erotiska Minoriteterna*. Uddevalla: Zindermans förlag.
- Ulmanen, Petra 1998: *(S)veket mot Kvinnorna och Hur Högern Stal Feminismen*. Stockholm: Atlas.
- Waaranderä, Ingegärd 1978: "Porr och Prostitution Splittrar Kvinnor och Män". In: Fredelius, Gunilla (ed.): *Ett Onödigt Ont: En Antologi om Pornografi och Prostitution*. Stockholm: Ordfront.
- Winberg, Margareta & Eek, Louise: *Männen, Makten och Människoföraktet*, *Expressen*, 15-5-02. Findes på Regeringskansliets hemsida: <http://www.regeringen.se/se/sb/d1925/a/4233>